

نقش عفاف زوجین در جامعه و تأثیر آن در تداوم زندگی مشترک از منظر آیات و روایات

زهرا محمدجان نتاج^۱

چکیده

خانواده، یکی از ضروری‌ترین نهادهای اجتماعی یک جامعه انسانی است و ثبات و استحکام آن در استواری نهادهای دیگر جامعه موثر خواهد بود و بدون تردید، یکی از عوامل مهم در تشکیل و استحکام خانواده، رعایت حجاب و عفاف است و رعایت آن از سوی زنان، یکی از عوامل سامان‌دهنده روابط سالم زن و مرد در اجتماع و استواری خانواده است. این پژوهش با هدف بررسی نقش عفاف در استحکام زندگی مشترک و به روش توصیفی-تحلیلی و از نوع کتابخانه‌ای به تحقیق پرداخته است. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که عفاف در خانواده نیاز است و از به هم خوردن پیوند زناشویی جلوگیری و جوانان را به ازدواج و تشکیل خانواده ترغیب می‌کند، زیرا کاهش ازدواج و افزایش طلاق از آثار بی‌عفتی هستند. همچنین تکریم شوهر و عفت داشتن از جمله نقش‌های زن در استحکام خانواده است و شخصیت، رفتار و اندیشه او بی‌گمان در شکل‌گیری جامعه نقش مهمی را ایفا می‌کند. بنابراین حفظ عفت برای ادامه زندگی سالم و استحکام خانواده، یکی از نیازهای ضروری است.

واژگان کلیدی: عفاف، حجاب، استحکام خانواده، آیات، روایات

^۱ طلبه سطح ۲ بابل

۱- مقدمه

خانواده به عنوان یکی از بنیادی‌ترین نهادهای اجتماعی، نیازمند اصولی است که استحکام و دوام آن را تضمین کند. یکی از این اصول مهم، رعایت عفاف است که به معنای خویش‌نظمی و خودداری از ارتکاب اعمال ناپسند است. واژه «عفاف» در لغت به مفهوم کنترل نفس و حفظ پاکدامنی در برابر وسوسه‌ها آمده است. در دیدگاه اسلام، عفاف و حجاب برای هر دو جنس ضروری بوده و نقش مؤثری در ایجاد روابط سالم خانوادگی و اجتماعی دارد. از منظر قرآن و روایات اسلامی، عفاف جایگاه والایی دارد و از مهم‌ترین ویژگی‌های مؤمنان به شمار می‌آید. قرآن کریم در آیه ۵ سوره مومنون می‌فرماید: «وَالَّذِينَ هُمْ لِأُفْروَجِهِمْ حَافِظُونَ»؛ این آیه به ضرورت حفظ پاکدامنی و دوری از اعمال زشت در زندگی مؤمنان تأکید دارد. در آموزه‌های دینی، عفاف به عنوان یکی از اصول اخلاقی معرفی شده که به انسان کمک می‌کند پیوندهای خانوادگی خود را مستحکم کرده و از ناپاکی‌ها دوری کند.

حضرت علی (ع) نیز در نهج‌البلاغه، خطبه ۱۷۶، به اهمیت عفاف اشاره کرده و آن را به عنوان وسیله‌ای برای حفظ نفس و جلوگیری از انحرافات اخلاقی می‌شمارند. ایشان بیان می‌فرمایند که پاکدامنی و کنترل نفس، ارزش‌هایی هستند که انسان را در برابر لغزش‌ها محافظت می‌کنند. امام صادق (ع) نیز می‌فرماید: «الْعِفَّةُ صِيَانَةُ النَّفْسِ وَزَكَاةُ الْعَرِضِ»؛ عفاف، باعث حفظ نفس و پاکی حیثیت انسان است.^۱

عفاف و حجاب علاوه بر جنبه‌های فردی، در روابط میان زوجین و استحکام بنیان خانواده نیز تأثیر شگرفی دارد. در سایه عفاف، زوجین می‌توانند روابط خود را بر اساس اعتماد متقابل و احترام بنا کنند و با افزایش محبت و صمیمیت، پایه‌های خانواده را محکم سازند. این ارزش‌های اخلاقی همچنین موجب می‌شود که جوانان به ازدواج و تشکیل خانواده تمایل بیشتری داشته باشند، چرا که عفاف و خویش‌نظمی از بروز اختلافات و تنش‌های زناشویی جلوگیری کرده و زندگی را به مسیرهای سالم و سازنده هدایت می‌کند.

۱-۱- پیشینه

- کتاب نشریه معرفت (مؤسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی جلد ۱۹۷ صفحه ۹) آمده است: عوامل رفتاری سازگاری همسران عبارت‌اند از: رعایت ضوابط دینی، توکل بر خدا، رعایت حریم عفاف، زمینه‌سازی برای بهره‌مندی از توفیق الهی، فرمان‌برداری عاشقانه از خدا، صبر، پایبندی به حقوق همسر، رعایت ارزش‌های اجتماعی در رفتار، رعایت حقوق شوهر در غیاب او.

^۱ بحارالانوار، جلد ۷۴، صفحه ۲۸۵

-مقاله‌ای با موضوع نقش عفاف و پوشش در برقراری امنیت و آرامش اجتماعی از نگاه ادیان و بررسی‌های آماری از زهرا محمدپور میر، حیا و عفاف را به‌عنوان یک نیازی دانسته که از همان آغاز خلقت در بشر نهاده شده است. آنچه در این مقاله به‌عنوان پیش‌فرض صلح و یا بستری برای ایجاد امنیت و آرامش به آن پرداخته می‌شود، بررسی یک بعد از امنیت روانی و روحی است از طریق از بین بردن عوامل محرک و نامشروع میل جنسی یا به زبان دیگر پوشیدن لباس عفت و حیا به‌جای ول‌انگاری و آزادی‌های بی‌قیدوشرط در وجود انسان‌ها خواهد بود.

-مقاله‌ای با عنوان نقش حیا و عفاف در جامعه و تحکیم بنیان خانواده از حامد کاظمی

-اهمیت تقوا و عفاف در تقویت روابط اجتماعی و خانوادگی از علی علمدار

امتیاز مقاله حاضر با مطالعات پیشین در این است که این مقاله در صدد است تا اثرات عفاف در استحکام زندگی مشترک را در قرآن و روایات بررسی کرده و به سوالات زیر پاسخ دهد.

• نقش عفاف زوجین در استحکام زندگی مشترک از منظر آیات و روایات چیست؟

• عفاف چه تاثیری در استحکام روابط زوجین دارد؟

۱-۲- مفهوم شناسی

زوجین: در لغت به معنای جفت، همسر کردن و زن‌وشوهر است.^۱ در زبان فارسی به زن و مردی که یکدیگر را برای زندگی انتخاب کرده و ازدواج می‌کنند، اصطلاحاً زوج می‌گویند. زوجین به معنای زن و مردی آمده است که از یک اصل و ریشه واحد آفریده شده‌اند و به‌واسطه پیوند زناشویی، مکمل یکدیگر می‌شوند.^۲ زوجین به دلیل اشتراک در خلقت و هدف، قادر به ایجاد آرامش و استحکام در زندگی مشترک هستند.^۳ معنای یار و همراهی است که در مسیر زندگی، هدف‌ها و مسئولیت‌ها را با یکدیگر تقسیم می‌کنند.^۴

عفاف: عفاف حالتی درونی و نفسانی است که زمینه‌گرایش فرد به پوشش و حجاب را فراهم می‌سازد. در تعریف ((عفت)) آمده است: الْعِفَّةُ: حَصولُ حَالَةٍ لِلنَّفْسِ تَمْتَنِعُ بِهَا عَنْ غَلْبَةِ الشَّهْوَةِ؛ عفاف، به دست آوردن حالتی برای نفس است که از غلبه شهوت بر آن جلوگیری می‌کند.^۵ عفاف به معنای کنترل نفس و خودداری از تمایلات غیر

^۱ فرهنگ فارسی عمید

^۲ قرطبی، الجامع لأحكام القرآن، جلد ۷، ص ۳۲۴.

^۳ طبرسی، تفسیر مجمع البیان جلد ۴، ص ۳۳۰.

^۴ فیض کاشانی، تفسیر الصافی، جلد ۲، ص ۲۱۷.

^۵ راغب اصفهانی، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، ش ۳۳۹، ص ۵۷۳.

اخلاقی است و فرد را از ارتکاب اعمال زشت باز می‌دارد.^۱ و خویشتن داری است در برابر شهوات است.^۲ و فرد او را به سوی اخلاق و تقوا سوق می‌دهد.^۳ عفاف، در چند قلمرو جلوه پیدا می‌کند:

۱ عفت در نگاه: عفت در نگاه این است که فرد، به هر کس نگاه نکند.

۲. عفت در گفتار: دومین بخش عفت، عفت در گفتار می‌باشد: که خداوند به زنان پیامبر(ص) می‌فرماید: ((فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا))؛ شما زنان نباید نازک و نرم با مردان سخن بگویید تا آن که دلش بیمار است به طمع افتد بلکه متین سخن بگویید.^۴

۳. عفت در راه رفتن: سومین عفت، عفت در راه رفتن است، قرآن کریم می‌فرماید: ((وَلَا يَضْرِبْنَ بِأَرْجُلِهِنَّ))؛ هنگام راه رفتن پاهای خود را به زمین نزنید تا زینت پنهان شده‌تان آشکار شود.^۵ زنان قدیم به پاهایشان نیز النگو می‌انداختند که به آن خلخال گفته می‌شد و در حال راه رفتن چنان این خلخال‌ها، آهنگی ایجاد می‌کرد که دل‌ها را به سوی آنها و به سوی گناه سوق می‌داد.

۴. عفاف در وضع ظاهر: يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ۚ ذَٰلِكَ أَدْنَىٰ أَنْ يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا؛ ای پیامبر! به همسران و دختران و همسران کسانی که مؤمن هستند بگو: چادرهایشان را بر خود فرو پوشند [تا بدن و آرایش و زیورهایشان در برابر دید نامحرم قرار نگیرد]. این [پوشش] به اینکه [به عفت و پاکدامنی] شناخته شوند نزدیک‌تر است، و در نتیجه [از سوی اهل فسق و فجور] مورد آزار قرار نخواهند گرفت؛ و خدا همواره بسیار آمرزنده و مهربان است.^۶

۲- اثرات رعایت حجاب و عفاف در تداوم زندگی مشترک

رعایت حجاب و عفاف در زندگی مشترک به عنوان یک تعهد اخلاقی و ارزشی می‌تواند به تقویت اعتماد و احترام متقابل بین زوجین کمک کند. وقتی هر دو طرف به ارزش‌های اخلاقی و فرهنگی پایبند باشند و حریم‌ها و

^۱ ابن منظور، محمد بن مكرم. لسان العرب، ص ۳۲۵.

^۲ فیومی، المصباح المنیر، ص ۴۵. جوهری، الصحاح (صاح اللغة)، جلد ۲، ص ۱۳۴.

^۳ علی بن عیسی، المصباح الزاهر، ص ۱۵۷.

^۴ احزاب، ۳۲.

^۵ نور، ۳۱.

^۶ احزاب، ۵۹.

حدود را رعایت کنند، اعتماد در رابطه تقویت می‌شود. این اعتماد متقابل یکی از پایه‌های اصلی پایداری زندگی زناشویی است و به کاهش سوءتفاهم‌ها و ایجاد اطمینان بین زوجین منجر می‌شود.

حجاب و عفاف همواره بخشی عمده از رسالت انبیاء و اولیاء ادیان و علما بوده است، زیرا حفظ حجاب و عفاف به حذف بسیاری از گناهان کمک می‌کند و رعایت حجاب اسلامی، به تهذیب و تزکیه نفس و ملکات نفسانی پرداخته و قرب الهی را نصیب انسان می‌کند. مسئله عفاف و حجاب که یک دستور دینی است و از مسائل مهم جامعه ماست و با بسیاری از مسائل پیوند خورده، دارای ابعاد سیاسی، اقتصادی و فرهنگی شده است. این مسئله از آن جهت که خطابش با زنان است، به نیمی از جمعیت جامعه مربوط است و از آن جهت که در تنظیم روابط زن و مرد نقش دارد به همه افراد جامعه مربوط می‌شود و رعایت آن از سوی زن و مرد اثرات مثبت زیادی در استحکام روابط آنها دارد. از جمله این اثرات می‌توان به جلب اعتماد همسر، رشد فکر و استعداد، تحکیم پیوند خانوادگی، شخصیت و احترام، کاهش هزینه‌های زندگی و ... اشاره کرد که در زیر به برخی از این موارد پرداخته خواهد شد.

۱-۲- جلب اعتماد همسر

واژه اعتماد از عمود و عمد است. به معنی تکیه کردن، متکی شدن به کسی و کاری را بی‌گمان به او سپردن است.^۱ این مفهوم با کیفیات مثبتی مانند یگانگی، قابلیت، وفاداری، تعهد، صداقت و امانت‌داری ارتباط پیدا می‌کند. مورد اعتماد واقع شدن یکی از نیازهای عاطفی انسان است؛ یعنی انسان در درون خودش تمایل دارد مورد اعتماد دیگران واقع شود و دیگران روی او حساب باز کنند و بتوانند در موقع لازم به او تکیه کنند. این احساس آثار مثبتی دارد، از جمله: ۱- به سلامت عاطفی کمک می‌کند و انرژی و احساس مثبت و شادابی و آرامش می‌دهد؛ ۲- مسئولیت‌پذیری و دقت را افزایش می‌دهد؛ ۳- به راندمان عملکرد می‌افزاید.

اگر انسان احساس کند کسانی که باید به او اعتماد کنند اعتمادی و اطمینانی به سخن او یا به امانت‌داری یا کردانی و قابلیت و اتحاد با او ندارند و بلکه نسبت به او بدبین هستند از نظر روانی به هم می‌ریزد. اگر اعتماد از بین برود طرف مقابل ممکن است همه چیز را منفی ببیند.

عفت انسان موجب می‌شود که همسر به پاکی و سلامت اخلاقی او اطمینان پیدا نموده، با دلی خوش و خاطری آسوده به انجام وظایف خانوادگی بپردازد، زیرا می‌داند که عفت همسرش مانع آلودگی او به زشتی‌ها است.^۲ حضرت علی علیه‌السلام فرمودند: الْعَفَافُ يَصُونُ النَّفْسَ وَيُنْزِلُهَا عَنِ الدُّنْيَا؛ عفت، انسان را حفظ می‌کند و او را از

^۱ فرهنگ فارسی معین.

^۲ رضائزاد، فاخری، اخلاق خانواده، ج ۱، ص ۱۰۶.

آموزه‌های دینی فراوان توصیه شده است تا همسران نسبت به همدیگر اظهار محبت و مهربانی کنند و این محبت خود را آشکار سازند.^۱

یکی از ویژگی‌ها و صفات کامل‌کننده ایمان، محبت به همسر است. امام صادق علیه‌السلام فرمود: گمان نمی‌کنم هیچ مردی بر خوبی ایمانش افزوده شود، مگر آنکه محبتش به زنان (همسرانش) افزوده گردد.^۲ همچنین ایشان می‌فرمایند: از اخلاق انبیاء علیهم‌السلام، همسر دوستی است.^۳ بنابراین، مردان باایمان در درون خود میل و محبت به همسر را پرورش داده و آن را جزئی از ایمان خود قرار می‌دهند.^۴

از این رو رعایت عفاف زن با محبت و علاقه همسرش رابطه مستقیم دارد. مردی که زنش را وفادار بداند و اطمینان داشته باشد که در غیابش به او خیانت نمی‌ورزد و حریم حیا و پاکدامنی را مراعات می‌نماید، هرگز مهر و محبت خویش را از او دریغ نمی‌دارد، بلکه با تمام وجود عشق خود را نثارش می‌سازد. وقتی روح مرد و زن این‌گونه به هم گره خورده باشد، در ایام پیری که دیگر غریزه، در نزدیک ساختن آنها به هم قدرتی ندارد، صمیمیت و علاقه و محبت، آنها را همچنان شیفته هم نگه می‌دارد.

^۱ پناهی، شریفی، نشریه معرفت اخلاقی، ج ۱، ص ۵.

^۲ کلینی، ج ۵، ص ۳۲۰.

^۳ همان.

^۴ ترکاشوند، جعفرزاده، نشریه معرفت اخلاقی، ج ۱۹۲، ص ۵.

نتیجه گیری

حجاب و عفاف همواره بخشی عمده از رسالت انبیاء و اولیاء ادیان و علما بوده است، حفظ عفاف به حذف بسیاری از گناهان کمک می‌کند و همچنین اثرات و نقش زیادی در استحکام زندگی مشترک دارد از جمله این اثرات می‌توان به جلب اعتماد همسر، آرامش روحی و روانی، عدم خیانت، کم شدن آمار طلاق، سلامت اخلاقی و جسمانی و افزایش محبت و صمیمیت اشاره کرد، که این مقاله با توجه به مطالعات پیشین و منابع در دسترس به نتایج زیر دست یافته است:

- اعتماد به همسر یکی از ضروریات زندگی خانوادگی و مایه استحکام و سعادت زندگی زناشویی است تا جایی که می‌توان گفت بدون آن نمی‌توان زندگی خوش و باصفایی داشت، زیرا انسان غیر عقیف، همواره نگرانی و بی‌اعتمادی همسرش را به دنبال دارد که این موضوع عامل بسیاری از ناراحتی‌ها، مشکلات روحی و به دنبال آن اختلافات خانوادگی است.
- عفت انسان موجب می‌شود که همسر به پاکی و سلامت اخلاقی او اطمینان پیدا نموده، با دلی خوش و خاطری آسوده به انجام وظایف خانوادگی بپردازد، زیرا می‌داند که عفت همسرش مانع آلودگی او به زشتی‌ها است.
- با رعایت عفاف و حجاب امتیازها، آراستگی‌ها و زیبایی‌های ظاهری جهت صحیح می‌یابد، از انحراف فکر و ذهن که همیشه مورد وسوسه شیطان است کاسته می‌شود. حواس، فکر و ذهن متوجه ارزش‌های واقعی و کمال‌جویی می‌شود. فرد راه علم، دانش، هنر، ادب و اخلاق را در پیش می‌گیرد، استعدادها و خلاقیت‌های او شکوفا می‌شود. در نتیجه جامعه‌ای که این افراد در آن زندگی می‌کنند، راه ترقی و پیشرفت را به سرعت می‌پیماید.
- با عفاف و خویشتنداری می‌توان از هرز رفتن استعدادها، توان‌ها و امکانات جلوگیری کرده و برای بالندگی هنجارها و ارزش‌ها یاری نمود. عفاف سلامت جامعه را به دنبال دارد، زیرا جامعه را افراد آن تشکیل می‌دهد و اگر افراد اصلاح شوند، جامعه نیز اصلاح خواهد شد.
- یکی از چیزهایی که در تأمین سلامت بدنی افراد می‌تواند نقش مثبت داشته باشد، عفت است. در سایه‌ی عفت ورزشی جلوی ایجاد ترویج و گسترش بسیاری از آلودگی‌های مضر گرفته می‌شود.
- پاسداشت ارزش‌های اخلاقی، در گرو عفت‌پیشگی است. وقتی بنیان‌های عفاف فرو ریزد، ارزش‌های اخلاقی نیز از زندگی بشر رخت برمی‌بندد. نگاه‌های آلوده، گام به گام، ارزش‌های اخلاقی را به کام خود می‌کشند.

- خانواده ناموس الهی است و احترام زیادی دارد، از همین رو خداوند بی‌حرمتی، عصیان و پرده‌داری در کانون خانواده را نپسندیده و برای حفظ امنیت، آرامش و استحکام خانواده، مؤمنان را به اموری، از جمله: پاکدامنی و عفت امر فرموده‌است؛ زیرا در طول تاریخ بی‌عفتی ریشه بیشتر فسادها و تباهی‌ها و از مهم‌ترین عوامل متلاشی شدن کانون خانواده، سرگردانی فرزندان و گرایش آن‌ها به خلاف‌های اخلاقی بوده‌است

منابع

قرآن کریم، ترجمه حاج حسین انصاریان

نهج البلاغه

۱. ابن مسکویه، احمد بن محمد، (۱۳۸۳)، تهذیب الاخلاق و طهارة الأعراق، ترجمه: مهدی نجفی‌افرا، نشر نورالثقلین
۲. ابن منظور، محمد بن مکرم، (۱۳۹۰) لسان العرب. مترجم: سید محمدتقی جویای گیلانی. تهران: نشر کتابخانه اسلامی.
۳. احمدی جلفایی، حمید، (۱۳۸۵)، سیمای حجاب و عفت در آیات و روایات، قم: نشر زائر
۴. اسحاقی، سیدحسین، (۱۳۸۶)، مروارید عفاف (کاوشی در حیا، غیرت و حجاب)، چاپ اول، قم: مرکز پژوهش‌های اسلامی صدا و سیما
۵. اسلامپور، عسگری، (۱۳۸۴)، نقش عفاف و پاکدامنی در زندگی انسان، نشریه پاسدار اسلام، شماره ۲۸۱
۶. اسماعیلی، رفیع الدین، (۱۳۹۲)، معرفت فرهنگی اجتماعی، چاپ سوم، قم: نشر موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
۷. پریوند، فریده، (۱۳۸۶)، معناشناسی عفاف در قرآن و حدیث، تهران
۸. پناهی، علی‌احمد، شریفی، احمدحسین، بایسته‌های اخلاقی همسران و نقش آن در تربیت فرزندان، نشریه معرفت اخلاقی، موسسه آموزشی پژوهشی امام خمینی، جلد ۱
۹. ترشکاووند، جواد، جعفرزاده، فرزانه، (۱۳۹۲)، تعامل رفتاری همسران از نگاه اسلام و روانشناسی، نشریه معرفت، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، سال بیست و دوم، شماره ۱۹۲
۱۰. جوهری، اسماعیل بن حماد (۱۴۲۱) الصحاح (صحاح اللغة). مترجم: محمد بن زکریا. تهران: نشر دارالکتب العلمیه.

۱۱. حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹) وسائل الشیعه. مترجم: سید ابوالفضل موسوی. قم: انتشارات دارالفکر.
۱۲. حسین آبادی، زهرا، (۱۳۹۵)، نقش عفاف و حجاب بر استحکام خانواده، کنفرانس بین‌المللی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد، حقوق و علوم انسانی، شماره ۱
۱۳. حسین‌زاده، علی، (۱۳۸۹)، نقش عفت و حیا در رضایتمندی زن و شوهر، نشریه معرفت اخلاقی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی، شماره ۲
۱۴. حسینی شیرازی، صادق، (۱۳۸۶)، مفاسد بی‌حجابی، مترجم: علی کاظمی، قم: آزادی
۱۵. حکمت‌نیا، محمود، (۱۳۹۰)، حقوق و مسئولیت‌های فردی و اجتماعی زن، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
۱۶. حیدری، عزیزالله، (۱۳۸۸)، خیانت، قم: مسجد مقدس جمکران
۱۷. خواجه نصیر الدین طوسی، (۱۳۹۹)، اخلاق ناصری، ترجمه: عزیزالله علیزاده، نشر فردوس
۱۸. راغب اصفهانی، حسین بن محمد، (۱۳۷۵)، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن، ترجمه: سید غلامرضا خسروی حسینی، چاپ دوم، تهران: انتشارات مرتضوی
۱۹. رشیدی، حسین، (۱۳۸۵)، حریم عفاف، چاپ سوم، قم: انتشارات رازبان
۲۰. سادات، محمدعلی، (۱۳۹۶)، اخلاق اسلامی، نشر سمت
۲۱. سبحانی نیا، محمد، راه و رسم زندگی عفت‌پیشگی (۱)، فصلنامه معارف اسلامی، دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، جلد ۸۴
۲۲. سوزنجی، حسین، (۱۳۸۸)، فلسفه حجاب در اسلام، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
۲۳. شیلت، وندي، دموس، نانسی، (۱۳۸۸)، دختران به عفاف روی می‌آورند، چاپ دوم، ترجمه: سمانه مدنی، پریسا پورعلمدادی، قم: نشر معارف
۲۴. طاهری‌نیا، احمد، (۱۳۸۹)، حضور زن در عرصه‌های اجتماعی-اقتصادی از نگاه آیات و روایات، چاپ دوم، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی
۲۵. عارفی، محمدیونس، (۱۳۹۰)، آثار و پیامدهای عفت از دیدگاه اسلام، نشریه پیام زن، شماره ۲۳۵
۲۶. عامری، حمیده، (۱۳۸۹)، گستره عفاف به گسترده‌ی زندگی، نشریه شمیم معرفت، شماره ۲۵

۲۷. عبدالواحد بن محمد. غرر الحکم و درر الکلم. قم: موسسه النشر الاسلامی، ۱۴۰۷. حدیث ۱۲۴۹۳.
۲۸. علی بن عیسی، ابن علی. المصباح الزاهر. مترجم: محمد هادی معرفت. قم: نشر کتابخانه اسلامی، ۱۳۸۷. ص ۱۵۷.
۲۹. علیزاده، مهدی، (۱۳۸۹)، اخلاق اسلامی مبانی و مفاهیم، چاپ اول، نشر معارف
۳۰. عمید، حسن، (۱۳۸۹)، فرهنگ جیبی عمید، تهران: راه رشد
۳۱. فرجی، یوسف، محتشم بکتاش، سارا، (۱۳۹۴)، نقش عفاف و حجاب در تحکیم بنیان خانواده، کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، شماره ۲
۳۲. فیومی، احمد بن محمد. المصباح المنیر. مترجم: مهدی صادقی. قم: مرکز نشر معارف اسلامی، ۱۳۸۳. ص ۴۵.
۳۳. کلینی، محمد بن یعقوب، (۱۳۸۵)، الکافی، ترجمه صادق حسن‌زاده، تهران: نشر قائم آل محمد
۳۴. محمدپور میر، زهرا، (۱۳۹۶)، نقش عفاف و پوشش در برقراری امنیت و آرامش اجتماعی از نگاه ادیان و بررسی‌های آماری، مطالعات تطبیقی حقوق بشر، شماره ۴
۳۵. معین، محمد، (۱۳۹۱)، فرهنگ فارسی، چاپ ۲۷، تهران: نشر امیرکبیر
۳۶. هاشمی، سیدحسین، (۱۳۷۴)، پژوهش‌های قرآنی، چاپ دوم، مشهد: نشر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم
۳۷. طبرسی، فضل بن حسن. تفسیر مجمع البیان. مترجم: محمدباقر سعیدی. تهران: انتشارات اسلامی، ۱۳۸۴. جلد ۴، ص ۳۳۰.
۳۸. فیض کاشانی، محمد محسن (۱۳۹۲)، تفسیر الصافی. تهران، انتشارات الصافی.
۳۹. قرطبی، محمد بن احمد (۱۴۰۹) الجامع لأحكام القرآن، مترجم، سید علی موسوی. تهران، انتشارات دارالکتب الاسلامیه.